

סימן סב:

הולדה באמצעות טיפולי פוריות כפוטרת מחליצה*

בס"ד ט"ו בשבט התשע"ד

לכבוד הגאון הרב מאיר ניסים מאזוז שליט"א ותלמידו הרב הגאון אפרים הכהן שליט"א, בעל מחבר ספר ארץ אפרים, שלום וברכה!

במסגרת איסוף וכינוס תשובות גדולי הפוסקים שנשלחו למכון פוע"ה, אנו עוסקים כרגע בנידון של הזרעה לאחר המוות. אחת התשובות המקיפות בנושא זה שנשלחה אלינו, היא תשובתם של כבוד תורתם שליט"א, שנדפסה לאחר מכן גם בשו"ת ארץ אפרים (אבן העזר סימן כא)¹.

תשובה זו עוסקת בפלפול עצום ובהיקף נרחב, בהיבטים ההלכתיים השונים של הזרעה מלאכותית, ובסופה גם התייחסות מיוחדת לנידון זה של הזרעה לאחר המוות.

כאמור, התשובה עצומה בהיקפה ועמוקה בפלפולה, אך בעוברי בין בתריה, ראיתי לדון בנקודה מסוימת שהוזכרה בה. ואם כי ידעתי את מיעוט ערכי, ושאני כדאי לנהל משא ומתן של הלכה עם גדולים ממני, אף על פי כן, תורה היא וללמוד אני צריך, ולכן אשמח אם יוכלו הדרת גאונם להתייחס לדבריי שלהלן:

בתשובה מופיעה אריכות עצומה להוכיח שדעת רוב הפוסקים, שבן שנולד מהזרעה מלאכותית (וכן מהפרייה חוץ גופית), מתייחס אחר אביו, ושכן יש לנהוג הלכה למעשה. אף על פי כן, מסקנת הדברים היא שלעניין ייבום וחליצה, יש להחמיר ולהצריך חליצה לאישה שבעלה נפטר, אם היו לו ילדים שנולדו אך ורק מהזרעה מלאכותית. לכך הובאו ראיות מראשונים ואחרונים: מראשונים – שו"ת תשב"ץ (חלק ג סימן רסג) שפסק שמי שנתעברה באמבטי, הוולד מתייחס אחר הזרע, ואף על פי כן כתב להצריך חליצה, ומהאחרונים – הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (נועם א, תשי"ח, נדפס מחדש בשו"ת מנחת שלמה מהדורה תניינא סימו קכד), שפסק שהנולד מהזרעה מלאכותית מתייחס אחרי בעל הזרע, ואף על פי כן אינו פוטר את אימו מחליצה.

היות ומדובר בנפקא מינה עצומה למעשה, שכן הנתונים היום הינם שלמעלה מ-4% מהילדים בארץ ישראל נולדים כתוצאה מהפרייה חוץ גופית² (מלבד הנולדים מהזרעות, שלא ידוע מספרם), ואף על פי כן לא מצאנו שרשמי הנישואים והדיינים בבתי הדין הרבניים בודקים אלמנה שמבקשת להינשא, האם ילדיה שנולדו מבעלה המת, נולדו באופן טבעי או כתוצאה מהזרעות והפרייות, בדקתי את הדברים בפוסקים הנ"ל. לאחר הבדיקה נראה

* פורסם לראשונה באור תורה תקעו (תשע"ה), עמ' תתקיד-תתקטו.

1. הודפסה בשו"ת פוע"ה – פוריות, יוחסין וגנטיקה, עמ' 144-160.

2. ראה לעיל, סימן ס, שכיום מדובר כבר בקרוב ל-5% מהנולדים.

לעניות דעתי, שאין שום ראייה, לא מדברי התשב"ץ ולא מדברי הגרש"ז אויערבאך, ואדרבה, ניתן להוכיח, שלדעתם, אין צורך בחליצה במקרים כאלו.

הנידון בשו"ת תשב"ץ שם היה באישה שטענה שעודנה בתולה, כיוון שלבעלה אין גבורת אנשים, והוא הודה בדבר, ולאחר מכן נתעברה. האישה טענה שנתעברה מבעלה בעודה בתולה, ולא בא עליה, אלא שנתפשט הזרע ברחמה. שו"ת תשב"ץ דן בדבר האם זה אפשרי, והביא ראייה שהדבר אפשרי מדין נתעברה באמבטי, ומתוך דבריו אכן יש להוכיח שהוולד מתייחס אחריו. אולם מה שהסתפק להצריכה חליצה, אינו מטעם שמא במקרה שבו האישה נתעברה באמבטי יש צורך בחליצה, אלא שעדיין יש ספק שמא אין האמת כדבריה, ונתעברה בזנות, ואין הוולד מבעלה. לדבריו, אף שלעניין ירושה הבת יורשת בנכסי אביה, זה מכיוון שהחזיקה כבתו, אך לעניין להתיר את הבת בקהל, צירף שאף אם האישה זינתה, רוב אותו מקום גויים, ותולים שנתעברה מגוי, והוולד כשר. התשב"ץ הסתפק אם האישה צריכה חליצה, שכן ייתכן ובכל זאת זינתה, ואין הוולד מבעלה, ואז היא צריכה חליצה. אך אם אכן ברור היה שהוולד מבעלה, נראה מדבריו שאין כלל צורך בחליצה, אף אם נתעברה שלא בדרך ביאה.

גם דבריו של הגרש"ז אויערבאך להצריך חליצה עסקו במי שנתעברה מבעלה לאחר פטירתו, אך מוכח מדבריו שם שאם נתעברה עוד בחייו, אין כלל צורך בחליצה, ויכולה להינשא לשוק. כל ספקו של הגרש"ז אויערבאך הוא במי שהזריעו את זרעו לרחמה של אשתו, ונפטר קודם קליטת הזרע, אם פטורה מחליצה, כיוון שאין הלכה כנודע ביהודה, שבמקרה כזה חייבת בייבום וחליצה (ואף הנודע ביהודה הסיק למעשה שפטורה מחליצה), או שכיוון שלא היה כדרך ביאה, יש ללכת רק אחר קליטת הזרע, והקליטה הייתה לאחר פטירתו, אך אם הקליטה הייתה בחייו, מפורש בדבריו שפטורה מחליצה.

ואדרבה, נראה לי פשוט וברור, שלדעת הסוברים שמי שנולד מהזרעה מלאכותית הינו בנו של בעל הזרע לכל דבר ועניין, ומקיים בו מצוות פרו ורבו (וכן דעת רוב מניין ורוב בניין של הפוסקים, וכפי שהובא באריכות בתשובת הדרת גאנוני³), אם חס ושלום נלקח לבית עולמו, ואשתו רוצה להינשא, הרי היא פטורה מחליצה, ואם היו חוששים להצריכה חליצה, לא היו שותקים הפוסקים מלהזכיר עניין זה, שיש בו איסור דאורייתא של יבמה לשוק.

